

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
Nr 26, 2017 (119–136)
DOI 10.24356/KB/26/5

NIELEGALNE URZĄDZANIE I PROWADZENIE
GIER LOSOWYCH, GIER NA AUTOMACIE LUB
ZAKŁADÓW WZAJEMNYCH – WYBRANE
ASPEKTY PRAWNE I KRYMINOLOGICZNE

ILLEGAL ORGANIZING AND OPERATING
GAMES OF CHANCE, BETTING AND SLOT
MACHINES – SELECTED LEGAL AND
CRIMINOLOGICAL ASPECTS

EWA M. GUZIK-MAKARUK
EMILIA JURGIELEWICZ-DELEGACZ
Uniwersytet w Białymstoku

ABSTRACT

The article deals with the issue of illegal gambling in Poland. The State has the monopoly of the business in the scope of number games, cash lotteries etc. Anyone – who organizes or operates gambling games against the law (the Gambling Activities Act) or the terms of license or permit – commits the crime. The first part of article deals with some legal aspects of crime of illegal gambling. Next, there is criminological description of that problem in Poland, based on statistics published by Ministry of Justice.

KEYWORDS:

illegal gambling, to organize or operate gambling games, gambling addiction, Treasury Penal Code, criminology

ABSTRAKT

Urządzanie i prowadzenie gier hazardowych, gier na automatach i zakładów wzajemnych jest działalnością, którą jest reglamentowana przez państwo. Wszelkiego rodzaju odstępstwa od tego winny być oceniane negatywnie, a nawet sankcjonowane. Tego rodzaju zjawisko, czyli tzw. nielegalny hazard, stanowi zagrożenie zarówno dla państwa – jego interesów finansowych i porządku publicznego, ale też dla obywateli. Celem przybliżenia tego przestępczego zjawiska podjęto próbę przedstawienia jego wybranych aspektów o charakterze prawnym i kryminologicznym.

SŁOWA KLUCZOWE:

nielegalny hazard, urządzanie i prowadzenie gier hazardowych, uzależnienie od hazardu, Kodeks karny skarbowy, kryminologia

Podmioty nielegalnie organizujące gry hazardowe – w przeciwieństwie do podmiotów działających legalnie – nie odprowadzają należnych podatków, nie kontrolują czy w ośrodkach gier znajdują się bądź uczestniczą w grach osoby, które ukończyły 18 lat¹, nie składają sprawozdań dotyczących bieżącej działalności i obrotów. Wspomniane podmioty nie kontrolują także, czy względem osoby, która zamierza podjąć grę nie jest orzeczony zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych jako środek karny z art. 39 pkt 2d Kodeksu karnego².

Tego rodzaju proceder godzi zarówno w interesy fiskalne państwa, jak też w zdrową tkankę społeczną, bowiem jest zagrożeniem dla całego społeczeństwa i poszczególnych jednostek. W tym drugim aspekcie przejawia się jako uzależnienie od hazardu, skutkujące np. problemami finansowymi, zaburzeniami więzi z osobami bliskimi, problemami i niepowodzeniami w pracy lub szkole, utratą kontroli nad życiem, nawiązywaniem kontak-

¹ Zob. więcej: art. 27 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, Dz. U. z 2016 r. poz. 471, t.j.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2016 r. poz. 1137, t.j. z późn. zm. Dalej przywoływana jako: k.k.

tów ze środowiskiem przestępczym³. Hazard niewątpliwie jest przejawem patologii społecznej, prowadzącym do degradacji jednostek i całych grup społecznych, głównie rodzin hazardzistów, którzy ciągną na ekonomiczne dno swoich najbliższych⁴.

Uzależnienie od hazardu jest jednostką chorobową, którą należy leczyć, jak każde inne uzależnienie psychiczne. Podobnie jak leczenie innych uzależnień, terapia patologicznego hazardu oparta jest na Programie Dwunastu Kroków. Leczenie zaczyna się od podjęcia decyzji o całkowitej abstinencji. W ramach programu pomoc mogą również uzyskać bliscy osób uzależnionych od hazardu⁵.

W związku z tym, urządzenie i prowadzenie działalności hazardowej powinno być reglamentowane przez państwo, natomiast wszelkiego rodzaju odstęstwa od tego winny być oceniane negatywnie, a nawet sankcjonowane.

Przeprowadzone w niniejszym opracowaniu analizy zostały poświęcone czynowi zabronionemu polegającemu na nielegalnym urządzeniu i prowadzeniu gier losowych, gier na automacie lub zakładów wzajemnych, którego znamiona ustawowe opisano w art. 107 § 1 Kodeksu karnego skarbowego⁶. Warto jednak wskazać, że przepis art. 107 w § 2 wskazuje na jeszcze jeden czyn zabroniony, polegający na uczestniczeniu w zagranicznej grze losowej lub zakładzie wzajemnym przez osobę, która przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Opisany przepis statuuje również typ kwalifikowany czynu z § 1, który polega na tym, że sprawca działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej z organizowania zbiorowego uczestnictwa w grze losowej, grze na automacie lub zakładzie wzajemnym (art. 107 § 3 k.k.s.). Jeżeli opisane czyny z art. 107 § 1 i 2 k.k.s. zostaną popełnione w warunkach wypadku mniejszej wagi, to są one zgodnie z art. 107 § 4 k.k.s. wykroczeniami skarbowymi.

Na wstępie rozważań zwrócić należy uwagę, że przepis ten znajdował się w Kodeksie karnym skarbowym od momentu jego wejścia w życie,

³ *Raport z analizy działań Śląskiej Służby Celnej w zakresie zwalczania nielegalnego hazardu*, Katowice 2014, s. 5-8, 13.

⁴ Zob.: S. P. Zakrzewski, *Zjawiska patologii społecznej. Przyczyny – przebieg – skutki*, Poznań 2012, s. 251-259; I. Pospiszyl, *Patologie społeczne*, Warszawa 2008, s. 197-208.

⁵ L. Łuniewska, *Cztery fazy uzależnienia od hazardu*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/nalogi/cztery-fazy-uzaleznienia-od-hazardu_34826.html

⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2013 r. poz. 186 t.j. z późn. zm. Dalej przywoływana jako: k.k.s.

czyli od dnia 17 października 1999 r., niemniej jednak od tego czasu był już czterokrotnie nowelizowany⁷. Art. 107 § 1 k.k.s. pierwotnie brzmiał następująco: „Kto wbrew przepisom ustawy, regulaminu lub warunkom zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową lub zakład wzajemny, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.” Ustawą nowelizującą z 2000 r.⁸ został zmieniony i otrzymał następującą treść: „Kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową, zakład wzajemny lub grę na automacie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.” Owa zmiana była pokłosiem ówczesnej nowelizacji ustawy z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach⁹ i polegała przede wszystkim na wprowadzeniu do Kodeksu karnego skarbowego takich pojęć jak „gry na automacie”¹⁰ oraz „loteria audioteksowa”¹¹. Kolejna zmiana weszła w życie z dniem 5 czerwca 2003 r.¹², a analizowany art. 107 § 1 k.k.s. uzyskał nowe następujące brzmienie: „Kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową, zakład wzajemny, grę na automacie lub grę na automacie o niskich wygranych, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.” Krymina-

⁷ Warto również wskazać, że Kodeks karny miał już dwukrotnie ogłaszany tekst jednolity, było to w: 2007 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 111, poz. 765) oraz w 2013 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 186).

⁸ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2001 r. Nr 11, poz. 82.

⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach, Dz. U. z 1998 r. Nr 102, poz. 650 z późn. zm. (akt archiwalny).

¹⁰ Przez gry na automatach na mocy wspomnianej ustawy rozumiano gry o wygrane pieniężne lub rzeczowe na urządzeniach mechanicznych, elektromechanicznych i elektronicznych.

¹¹ Loteria audioteksowa na mocy wspomnianej ustawy uznawana była za grę losową, w której uczestniczy się poprzez odpłatne połączenie telefoniczne, a podmiot zarządzający loterię oferuje wygrane pieniężne lub rzeczowe.

¹² Ustawa z dnia 10 kwietnia 2003 r. o zmianie ustawy o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 84, poz. 774.

lizacją objęto wtedy dodatkowo nielegalne urządzenie gier na automatach o niskich wygranych¹³.

Zmiana ta była nawiązaniem do wprowadzonego do ustawy o grach i zakładach wzajemnych rozszerzenia zakresu działalności o urządzenie gier na automatach o niskich wygranych, które również podlegało opodatkowaniu podatkiem od gier. Z kolei na mocy ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw¹⁴ art. 107 § 1 k.k.s. otrzymał ponownie nowe brzmienie: „Kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową, grę na automacie, grę na automacie o niskich wygranych lub zakład wzajemny, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 3, albo obu tym karom łącznie.” W dyspozycji przepisu zmieniono wyłącznie kolejność czynności wykonawczych czynu zabronionego, natomiast zauważalna zmiana nastąpiła w zakresie zagrożenia ustawowego, którego górny próg zwiększono do 3 lat pobawienia wolności. Nowelizacja wchodząca w życie z dniem 1 stycznia 2010 r.¹⁵ przyczyniła się do kolejnych zmian w dyspozycji przepisu. Zachowaniem objętym kryminalizacją stało się również urządzenie lub prowadzenie gier losowych i gier na automatach wbrew warunkom koncesji. Natomiast wykreślono z art. 107 § 1 k.k.s. fragment wskazujący na nielegalne organizowanie gier na automatach o niskich wygranych. Wówczas analizowany przepis brzmiał następująco: „Kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom koncesji lub zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową, grę na automacie lub zakład wzajemny, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 3, albo obu tym karom łącznie.”

¹³ Zgodnie z ustawą o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach przez gry na automatach o niskich wygranych rozumiano gry na urządzeniach mechanicznych, elektromechanicznych i elektronicznych o wygrane pieniężne lub rzeczowe, w których wartość jednorazowej wygranej nie może być wyższa niż równowartość 15 euro, a wartość maksymalnej stawki za udział w jednej grze nie może być wyższa niż 0,07 euro. Równowartość tych wygranych ustalano według kursu kupna, ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski, z ostatniego dnia poprzedniego roku kalendarzowego.

¹⁴ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 178, poz. 1479.

¹⁵ Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, Dz. U. z 2009 r. Nr 201, poz. 1540.

Celem zachowania rzetelności naukowej nad prowadzonymi rozważaniami, wskazać należy, że zawsze stosownie do zmian wprowadzonych do art. 107 § 1 k.k.s. nanoszone były odpowiednie zmiany w § 3 tego artykułu¹⁶. Nie będący przedmiotem dalszych analiz art. 107 § 2 k.k.s. był także nowelizowany, jednakże wyłącznie raz – w 2015 r.¹⁷ Owa zmiana dotyczyła zagrożenia ustawowego przewidzianego za uczestniczenie w zagranicznej grze losowej lub zakładzie wzajemnym przez osobę przebywającą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwotnie było ono takie samo jak za czyn z art. 107 § 1 k.k.s., czyli sprawcy groziła kara grzywny do 720 stawek dziennych albo kara pozbawienia wolności do lat 3 (z możliwością orzeczenia obydwu tych kar łącznie). Natomiast od momentu wejścia w życie nowelizacji za czyn opisany w art. 107 § 2 grozi wyłącznie kara grzywny do 120 stawek dziennych.

Koncentrując się dalej na rozważaniach o charakterze prawnym pochylić należy się nad znamionami ustawowymi czynu z art. 107 § 1 k.k.s. Przedmiotów ochrony (a jednocześnie zamachu) opisywanego przestępstwa jest kilka. Po pierwsze jest to mienie Skarbu Państwa, bowiem państwo sprawując kontrolę nad hazardem uzyskuje znaczne wpływy budżetowe z tego rodzaju działalności. Można ten przedmiot doprecyzować i wskazać, że jest nim prawidłowy przebieg nadzoru i kontroli nad hazardem, mający wpływ na interes finansowy państwa¹⁸. Po drugie, w literaturze przedmiotu wskazuje się na ochronę „szeroko pojętego porządku publicznego”¹⁹, który może być zagrożony, jeżeli obywatele utracą płynność finansową. Po trzecie – można zauważyć, że w tle – ochronie podlega także mienie klientów podmiotów prowadzących działalność hazardową. G. Łabuda²⁰ wskazuje również jako przedmiot ochrony wymiar sprawiedliwości, ponieważ poprzez reglamen-

¹⁶ Art. 107 § 3 k.k.s. od wejścia w życie przewidywał typ kwalifikowany zarówno czynu opisanego w art. 107 § 1 k.k.s., jak i w § 2, jednakże na mocy ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1855) wprowadzono zmianę, pozostawiając wyłącznie typ kwalifikowany czynu z § 1.

¹⁷ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1855).

¹⁸ Zob. więcej: L. Wilk, *Systemowa lokalizacja przepisów karnych dotyczących hazardu*, Państwo i Prawo 2011, Nr 10, s. 59–65; L. Wilk, (w:) L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 507.

¹⁹ G. Łabuda, (w:) P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 858–859.

²⁰ Ibidem.

tację analizowanej działalności chroni trzecią władzę przed ingerencją zorganizowanych grup przestępczych, zainteresowanych ulokowaniem mienia uzyskanego w drodze przestępczej w działalności hazardowej.

We wrześniu 2016 r. wiceminister finansów Wiesław Janczyk informował, że dzięki przygotowywanej nowelizacji ustawy hazardowej resort finansów spodziewa się docelowo wpływów do budżetu w wysokości 1,5 mld zł rocznie. Wiceminister finansów przekonywał, że w projekcie są zawarte mechanizmy sprawdzone już w różnych krajach – np. rynek automatów do gier objęty jest monopolem państwa w Skandynawii²¹. Póki co, dochody budżetu państwa z tytułu podatku od gier wynosiły w okresie 2013–2015 rokrocznie około 1,3 mld złotych²².

Podmiotem czynu zabronionego polegającego na nielegalnym urządzeniu lub prowadzeniu gier losowych, na automatach lub zakładów wzajemnych może być każda osoba fizyczna zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Jest to zatem przestępstwo o charakterze powszechnym²³.

W dyspozycji przepisu znajdujemy dwa znamiona czasownikowe opisujące czynność sprawczą analizowanego czynu zabronionego, który może polegać na urządzeniu lub prowadzeniu gry losowej, gry na automacie bądź zakładu wzajemnego wbrew przepisom ustawy o grach hazardowych lub warunkom koncesji, tudzież zezwolenia. Ustawa o grach hazardowych wskazuje na warunki, zasady i ograniczenia w urządzeniu gier hazardowych oraz zasady ich prowadzenia, jednakże pośród definicji legalnych nie znajduje się wyjaśnienie na czym polega „urządzenie” czy też „prowadzenie”. Odnosząc się jednak do potocznego rozumienia wspomnianych czynności, zauważyć należy, że „urządzenie” to inaczej organizowanie, wyposażanie czegoś, zaś „prowadzenie” to kierowanie czymś. Biorąc powyższe pod uwagę, urządzenie wydaje się być czynnością poprzedzającą prowadzenie. Dlatego też słusznie podkreśla G. Łabuda²⁴, że niemożliwym jest legalne prowadzenie

²¹ *Rząd: cywilizujemy hazard; opozycja: chodzi tylko o dochody*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.tvp.info/26928322/rzad-cywilizujemy-hazard-opozycja-chodzi-tylko-o-dochody.

²² Informacje ze strony internetowej prowadzonej przez dr. Roberta Huterskiego z Katedry Zarządzania Finansami Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.home.umk.pl/~robhuski/get/fp/Dodatki_201501.pdf.

²³ S. Baniak, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009, s. 347.

²⁴ G. Łabuda, (w:) P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy...*, op. cit., s. 860–861.

działalności, która została urządzona nielegalnie, ale możliwym – nielegalne prowadzenie działalności legalnie urządzonej. Co więcej, by urządzić lub prowadzić tego rodzaju działalność należy być podmiotem uprawnionym, a zatem takim, który m.in. uzyskał zezwolenie, opracował regulamin. Tak skonstruowana strona przedmiotowa pozwala stwierdzić, że do ponoszenia odpowiedzialności za opisywany czyn nie jest wymagane osiągnięcie skutku, a zatem przestępstwo to ma charakter bezskutkowy.

Warto również zauważyć, że ustawodawca w Kodeksie karnym skarbowym nie doprecyzował jakiego rodzaju działalność hazardową ma na myśli, wskazał jedynie nielegalne urządzenie lub prowadzenie:

- gier losowych (np. gier liczbowych, loterii pieniężnych, gier telebingo, gier cylindrycznych, gier w kości, gier w karty: black jack, poker, baccarat),
- gier na automacie (czyli np. gier na urządzeniach mechanicznych, elektromechanicznych lub elektronicznych, w tym komputerowych, o wygrane pieniężne lub rzeczowe, w których gra zawiera element losowości),
- zakładów wzajemnych (czyli np. zakładów o wygrane pieniężne lub rzeczowe, polegające na odgadywaniu m.in. wyników sportowego współzawodnictwa ludzi lub zwierząt, w których uczestnicy wpłacają stawki, a wysokość wygranej zależy od łącznej kwoty wpłaconych stawek)²⁵.

Nielegalne urządzenie i prowadzenie loterii fantowych, gier w bingo fantowe, loterii promocyjnych lub loterii audioteksowych zostało spenalizowane przez art. 108 § 1 k.k.s. – stanowiący *lex specialis*²⁶ względem art. 107 § 1 k.k.s.

Nielegalne prowadzenie działalności hazardowej zgodnie z art. 107 § 1 k.k.s. może polegać na urządzeniu lub prowadzeniu wbrew przepisom ustawy lub warunkom koncesji lub zezwolenia. Takie określenie strony przedmiotowej pozwala wywnioskować, że jej znamiona zostaną wypełnione wówczas, kiedy owa działalność będzie urządzana lub prowadzona²⁷:

- bez wymaganej koncesji lub zezwolenia,
- z koncesją lub za zezwoleniem, ale z naruszeniem przepisów ustawy,
- z koncesją lub za zezwoleniem, ale z naruszeniem warunków w nich zawartych (ten punkt będzie zawsze korelował z tym wcześniejszym, ponie-

²⁵ Zob. więcej m.in.: art. 2 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, art. 53 § 35a Kodeksu karnego skarbowego.

²⁶ F. Prusak, (w:) M. Bojarski (red.), *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, Warszawa 2014, s. 188-189.

²⁷ Por.: T. H. Grzegorzcyk, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2009, LEX/el.

waż oczywistym jest, że w sytuacji, kiedy naruszane będą warunki określone w koncesji, tudzież zezwoleniu, to sprawca będzie automatycznie naruszał przepisy ustawy, ponieważ koncesja lub zezwolenie są wydawane na mocy unormowań ustawowych, z którymi muszą być zgodne).

Określenie w ten sposób czynności sprawczej można uznać jako blankietowe²⁸, ponieważ wiele zachowań może wypełniać znamiona strony przedmiotowej. Owo przestępstwo skarbowe może polegać m.in. na samowolnej zmianie reguł prowadzonej gry, reklamowaniu się wbrew zakazowi określonemu w art. 29 ustawy o grach hazardowych, ograniczeniu praw poszczególnych graczy czy uniemożliwieniu swobodnego zapoznania się z treścią regulaminu²⁹.

Popęlenie czynu z art. 107 § 1 k.k.s. z punktu widzenia strony podmiotowej może być umyślne. Sprawca może działać zarówno z zamiarem bezpośrednim (*dolus directus*) – kiedy ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, to jest chce go popełnić, jak i z zamiarem ewentualnym (*dolus eventualis*) – kiedy przewiduje możliwość jego popełnienia, godzi się na to. Działanie sprawcy może być również zabarwione konkretnym celem, który wskazuje art. 107 § 3 k.k.s. Na mocy tego przepisu karalność sprawcy uzależniona jest od zamiaru bezpośredniego kierunkowego (*dolus directus coloratus*), który polega na działaniu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej³⁰ z organizowania zbiorowego uczestnictwa w grze losowej, grze na automacie lub zakładzie wzajemnym. Określenie celu działania sprawcy przyczynia się do uznania art. 107 § 3 k.k.s. jako typu kwalifikowanego czynu z art. 107 § 1 k.k.s.

Prowadzenie nielegalnie działalności hazardowej może być uznane niekiedy jako wypadek mniejszej wagi i wówczas na mocy art. 107 § 4 k.k.s. zostanie uznane za wykroczenie skarbowe. Zgodnie z art. 53 § 8 k.k.s. wykroczenie skarbowe zostanie uznane jako wypadek mniejszej wagi, kiedy po ocenie okoliczności przedmiotowych i podmiotowych – jego stopień

²⁸ L. Wilk, *Kary pieniężne w ustawie o grach hazardowych*, Prokuratura i Prawo 2011, Nr 1, s. 154.

²⁹ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom II (art. 54-191)*, Zakamycze 2006, LEX/el.

³⁰ Zgodnie z art. 53 § 13 k.k.s. korzyścią majątkową jest korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego. Może nią być np. uzyskana w sposób bezprawny, nienależny i niegodziwy kwota pieniężna, która odpowiada zaległości podatkowej i długowi celnemu bądź nienależnie zwrócona i nienależnie umorzona. Zob. więcej: G. Łabuda, (w:) P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy...*, op. cit., s. 508.

społecznej szkodliwości czynu zostanie uznany jako niski. Ma to miejsce w szczególności wówczas, gdy uszczuplona lub narażona na uszczuplenie należność publicznoprawna nie przekracza pięciokrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia (określanego na czas popełnienia czynu zabronionego). Co więcej sposób i okoliczności popełnienia czynu nie wskazują na rażące lekceważenie przez sprawcę porządku finansowo-prawnego lub reguł ostrożności, jakie są wymagane w danych okolicznościach, tudzież przedmiot czynu zabronionego nie przekracza kwoty małej wartości³¹, a sprawca czyni to z pobudek zasługujących na uwzględnienie.

Opisane powyżej czyny zabronione z art. 103 § 1 i 3 są zagrożone karą grzywny do 720 stawek dziennych albo karą pozbawienia wolności lub obiema karami łącznie. Uwagę należy zwrócić jednak na karę pozbawienia wolności, która w przypadku § 1 może być orzeczona do lat 3, zaś w przypadku § 3 do lat 5 (art. 27 § 1 k.k.s.). Wykroczenie skarbowe z art. 107 § 4 k.k.s. zagrożone jest jedynie karą grzywny (określaną kwotowo – art. 47 § 1 k.k.s.). W przypadku przestępstw z art. 107 § 1 i 3 sąd obligatoryjnie orzeka przepadek dokumentu lub urządzenia do gry losowej, gry na automacie lub zakładu wzajemnego, a także znajdujących się w nich środków pieniężnych oraz wygranych, które na podstawie tego dokumentu przypadają grającemu, a także środków uzyskanych ze sprzedaży udziału w grze lub wpłaconych stawek (art. 30 § 5 k.k.s.). W stosunku do sprawców wymienionych czynów sąd może orzec także środek karny w postaci zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej (art. 34 § 2 k.k.s.). Natomiast w przypadku wykroczenia skarbowego z art. 107 § 4 k.k.s. zastosowanie wspomnianego przepadku jest fakultatywne (art. 49 § 2 k.k.s.).

Przestępczość, w tym także skarbowa, jest zjawiskiem społecznym, które posiada swoje podłoże, genezę, przyczyny, a także daje się w pewnym zakresie zmierzyć za pomocą narzędzi statystycznych. Służy temu przede wszystkim podejście kryminologiczne w jego warstwie fenomenologicznej, inaczej – symptomatologicznej. W tym obszarze kryminologia opiera się na warsztacie statystycznym należącym do dyscypliny naukowej zajmującej się metodami analizy zbiorów danych liczbowych, odnoszących się do powtarzalnych zjawisk masowych lub wyników eksperymentów.

³¹ Zgodnie z art. 53 § 14 k.k.s. małą wartością jest wartość, która w czasie popełnienia czynu zabronionego nie przekracza dwustukrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia.

Autorki niniejszego opracowania postanowiły przeprowadzić badania empiryczne polegające na analizie danych statystycznych zgromadzonych i opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości, a konkretnie przez Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej w Departamencie Strategii i Funduszy Europejskich, który gromadzi dane statystyczne o działalności sądów powszechnych i wojskowych, a następnie grupuje je według dziedzin prawa, instancji orzecznictwa, struktury resortu oraz podziału administracyjnego kraju.

Z uwagi na wielość podmiotów mogących wszczynać postępowanie przygotowawcze w procesie o przestępstwa lub wykroczenia skarbowe, uznano, iż obraz skali zjawiska zostanie zaprezentowany dzięki analizie liczby prawomocnych skazań osób dorosłych. Oczywiście jest, iż nie jest to pełny obraz, ponieważ zawiera dane tylko o przestępstwach, które zostały wykryte i osądzone. Poza tym obszarem pozostaje tzw. „ciemna” liczba przestępstw, o których żadnej wiedzy nie posiadają organy ścigania. Należy pamiętać, że w zjawisku przestępczości wyróżniamy kilka jego obszarów³²:

- przestępczość rzeczywistą – czyli ogół czynów przestępnych, które zostały popełnione w danej jednostce czasu na określonym terenie; próby oszacowania rozmiarów przestępczości rzeczywistej prezentowane są w literaturze kryminologicznej w ramach problematyki tzw. ciemnej liczby, ponieważ jej dokładne określenie nie jest możliwe,
- przestępczość ujawnioną – czyli ogół czynów, o których informacje uzyskały organy ścigania i na ich podstawie wszczęły postępowanie przygotowawcze,
- przestępczość stwierdzoną – czyli ogół czynów, których charakter jako przestępstw został potwierdzony w wyniku postępowania przygotowawczego.
- przestępczość osądzoną – czyli ogół czynów, których charakter jako przestępstw został potwierdzony w wyniku postępowania sądowego (w wyroku skazującym).

Analizowane dane statystyczne z Ministerstwa Sprawiedliwości ukazują jedynie skazania na podstawie art. 107 § 1 i 3 k.k.s. Brakuje danych statystycznych dotyczących liczby skazań z art. 107 § 4 k.k.s., domyślać się zatem można, że przepis ten nie stanowi podstawy prawnej czynu głównego.

³² B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 96; J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s. 189.

TABELA 1. LICZBA PRAWOMOCNIE SKAZANYCH OSÓB DOROSŁYCH NA PODSTAWIE ART. 107 § 1, 3 K.K.S.

Rok	Prawomocne skazania osób dorosłych – ze wskazaniem podstawy prawnej czynu głównego	
	art. 107 § 1 k.k.s.	art. 107 § 3 k.k.s.
2002	6	-
2003	22	2
2004	39	-
2005	91	-
2006	139	-
2007	153	-
2008	83	2
2009	63	3
2010	65	4
2011	142	7
2012	266	2
2013	330	10
2014	254	2
2015	139	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Na przestrzeni analizowanego okresu 2002–2015 liczba skazań z art. 107 § 1 k.k.s. – czyli za czyny polegające na urządzaniu lub prowadzeniu gier losowych, gier na automatach lub zakładów wzajemnych wbrew przepisom ustawy lub warunkom koncesji lub zezwolenia – cechowała się, co do zasady, tendencją wzrostową. Niemniej jednak widoczne są również zahamowania tej tendencji, a także spadki. Przykładowo, w 2002 r. liczba skazań z analizowanego przepisu wynosiła zaledwie 6, w 2003 r. – 22, w 2004 r. – 39, a w 2005 r. – 91. W 2006 r. liczba ta przekroczyła po raz pierwszy próg 100 skazań i wynosiła dokładnie 139, rok później była jeszcze wyższa – 153. Kolejne lata 2008, 2009, 2010 charakteryzowały się spadkiem osób skazywanych z art. 107 § 1 k.k.s. jako podstawy prawnej czynu głównego. W 2011 r. badana zmienna znowu wzrosła – do 142 osób skazanych,

a w 2012 r. była prawie dwa razy większa, ponieważ wówczas wynosiła 266 osób. Największa liczba osób skazanych z art. 107 § 1 k.k.s. jako podstawy czynu głównego przypadła na 2013 r. – 330 osób. W kolejnym roku była mniejsza – 254 skazanych, zaś w 2015 r. oscylowała na tej samej granicy, co w 2006 r. i wynosiła 139 osób skazanych za nielegalne prowadzenie działalności hazardowej.

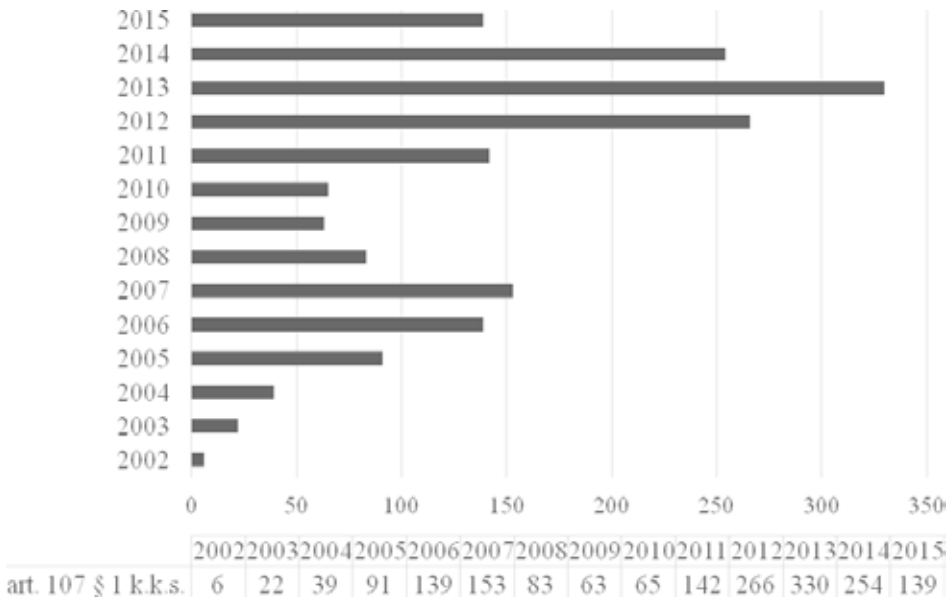
Na potrzeby niniejszych rozważań obliczono także, jaki udział procentowy stanowią skazania z art. 107 § 1 k.k.s. względem wszystkich skazań z Kodeksu karnego skarbowego na dany rok. Średnio od 2002 r. od 2015 r. można stwierdzić, iż badana podstawa prawna stanowiła 2% wszystkich skazań na podstawie Kodeksu karnego skarbowego. Natomiast w poszczególnych latach odsetek ten wynosił w: 2002 r. – 0,08%, 2003 r. – 0,23%, 2004 r. – 0,37%, 2005 r. – 1,20%, 2006 r. – 2,56%, 2007 r. – 3,53%, 2008 r. – 1,84%, 2009 r. – 1,49%, 2010 r. – 1,04%, 2011 r. – 2,26%, 2012 r. – 3,89%, 2013 r. – 4,08%, 2014 r. – 2,97%, 2015 r. – 1,64%. Dane te wskazują, jak niewielki odsetek wszystkich skazań na podstawie ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy stanowią te z art. 107 § 1 k.k.s. Zjawisko w ujęciu statystycznym jest zatem marginalne, co nie oznacza, że nie posiada praktycznego znaczenia, gdyż większość zachowań na tle art. 107 k.k.s. objętych jest zapewne „ciemną” liczbą.

Analiza powyższych statystyk ukazuje, iż nielegalny hazard jest jednak działalnością, którą interesują się przestępcy. Wynika to z faktu, iż tego rodzaju proceder przyczynia się do szybkich zysków i jest na tyle opłacalny, że nawet podmioty skazywane na wysokie kary (zwłaszcza o charakterze pieniężnym) podejmują ryzyko i rozpoczynają ponownie prowadzenie np. wbrew ustawie działalności hazardowej³³. Co więcej, wykrycie tego rodzaju przestępczości, wymaga trudnej i długiej pracy organów ścigania. Sytuacja ta wynika z faktu, iż zachowanie „w tajemnicy” informacji o miejscach, gdzie uprawiany jest nielegalnie hazard zależy nie tylko podmiotom prowadzącym tego rodzaju działalność, ale też tym w nim uczestniczącym. Wiadomym jest bowiem, że np. osoby uzależnione od hazardu nie będą stawiały sobie za cel poinformowania organów ścigania o miejscach, w których odczuwają ekscytację i spełnienie, które pozwalają zapomnieć im o problemach dnia codziennego.

³³ R. Wolny, *Hazard w regionie kwitnie, choć jest nielegalny*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.gk24.pl/wiadomosci/koszalin/art/4643525,hazard-w-regionie-kwitnie-choc-jest-nielegalny,id,t.html.

Pocieszający jest jednak fakt, iż liczba skazań z art. 107 § 1 k.k.s. od 2013 r. cechuje się tendencją spadkową i należy mieć nadzieję, że taki trend się utrzyma. Mniejsza liczba osób skazanych z analizowanego przepisu może być podyktowana tym, że właściwe organy, takie jak m.in. Izby Celne, Urzędy Skarbowe, Straż Miejska, Policja czy Prokuratura coraz częściej podejmują (często wspólne) działania mające na celu zwalczanie nielegalnego hazardu. Oczywiście jest to proces trudny, czasochłonny i wymagający zaangażowania wielu podmiotów, niemniej jednak często kończący się sukcesem. Warto jednak podkreślić, że jakiegokolwiek działania mające na celu zapobieganie danemu zjawisku przestępczemu, powodują wzmożoną ostrożność u przestępców, a nawet niekiedy skłaniają ich do rezygnacji z kontynuacji danego nielegalnego procederu.

WYKRES 1. LICZBA PRAWOMOCNIE SKAZANYCH OSÓB DOROSŁYCH NA PODSTAWIE ART. 107 § 1 K.K.S.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Uwagę przykuwają dane statystyczne dotyczące skazań z art. 107 § 3 k.k.s. czyli za działania polegające na dopuszczaniu się przez sprawców czynu z art. 107 §1 k.k.s., ale w celu osiągnięcia korzyści majątkowej z orga-

nizowania zbiorowego uczestnictwa w grze losowej, grze na automacie lub zakładzie wzajemnym. Ta zmienna na przestrzeni analizowanego okresu od 2002 do 2015 roku największa była w 2013 r. i wynosiła wówczas 10 skazań. O trzy mniej osób skazanych na tej podstawie było w 2011 r. W 2010 r. skazanych z art. 107 § 3 k.k.s. jako podstawy prawnej czynu głównego było 4, zaś w 2009 r. – 3. W innych latach: 2003, 2008, 2012 i 2014 – zgodnie z badanymi statystykami skazanych było po 2, zaś w 2015 r. tylko 1. Natomiast w latach 2002, 2004–2007 przepis ten nie stanowił podstawy prawnej dla czynu głównego popełnianego przez sprawców przestępstw. Wydaje się, że tak niewielka liczba osób skazanych z art. 107 § 3 k.k.s. jako podstawy czynu głównego wynika z konstrukcji strony podmiotowej tego czynu, która wymaga działania sprawcy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, co w procesie sądowym nie jest tak proste do udowodnienia.

Analiza statystyk sądowych pozwoliła również zbadać politykę kryminalną w zakresie najczęściej orzekanych kar za czyny polegające na urządzeniu lub prowadzeniu gier losowych, gier na automatach lub zakładów wzajemnych wbrew przepisom ustawy lub warunkom zawartym w koncesji, tudzież zezwoleniu. Otóż za tego rodzaju przestępstwa sądy przede wszystkim orzekają karę grzywny samoistną. Kara ta po przeliczeniu na kwotę najczęściej orzekana jest w przedziale pomiędzy 2 001 zł a 5 000 zł, później w nieco niższych przedziałach np. 1 501 zł a 2 000 zł. Bardzo rzadko, gdyż średnio raz na rok, orzekana jest kara pozbawienia wolności. Niemniej jednak, sądy od razu decydują się na warunkowe zawieszenie jej wykonania.

Przeprowadzona powyżej krótka analiza czynów zabronionych polegających na prowadzeniu działalności hazardowej niezgodnie z przepisami ustawy bądź wbrew postanowieniom koncesji lub zezwolenia posiada charakter prawno-kryminologiczny. Rozważania prawne miały na celu przybliżenie znamion ustawowych badanego czynu zabronionego i tym samym wskazanie na jego istotę. Niemniej jednak niemożliwym jest dokładne scharakteryzowanie wszystkich czynności sprawczych, bowiem strona przedmiotowa tego czynu została opisana w Kodeksie karnym skarbowym w sposób blankietowy, co daje duże pole do interpretacji. Z kolei rozważania o charakterze kryminologicznym pokazały, że mimo, iż współcześnie media donoszą o różnego rodzaju sposobach prowadzenia nielegalnie działalności hazardowej, to jednak nie dochodzi do wielu skazań na podstawie art. 107 § 1 k.k.s. Można zatem się domyślać, że nadal

wiele przestępstw tego rodzaju pozostaje w tzw. ciemnej liczbie. Jednakże ani ujęcie prawne, ani też kryminologiczne nie ukaże pełni niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą badany proceder. Owo niebezpieczeństwo to uzależnienie od szeroko rozumianego hazardu, współcześnie zaliczane do nowych form patologii społecznych.

Z badań Centrum Badania Opinii Społecznej zatytułowanych „Hazard i uzależnienia behawioralne”³⁴ wynika, że grupą najbardziej podatną na uzależnienie od hazardu jest młodzież w wieku 18–24 lata. Niespełna co trzeci z graczy w tym przedziale wiekowym wykazuje symptomy tego uzależnienia. Co więcej, z przeprowadzonych przez CBOS badań wynika, iż współczesne społeczeństwo poważnie traktuje tę nową formę patologii społecznej. Wśród uzależnień behawioralnych respondenci usytuowali hazard relatywnie bliżej nałogów zagrażających życiu niż niegroźnych przyzwyczajęń. Natomiast według społecznej hierarchii uzależnień, bazującej na stopniu ich szkodliwości, hazard usytuowany został tuż za uzależnieniami o charakterze chemicznym.

BIBLIOGRAFIA

1. Baniak S., *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009.
2. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2001.
3. Łabuda G., (w:) P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012.
4. Grzegorzczak T. H., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2009, LEX/el.
5. Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2009.
6. Informacje ze strony internetowej prowadzonej przez dr. Roberta Huterskiego z Katedry Zarządzania Finansami Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.home.umk.pl/~robhuski/get/fp/Dodatki_201501.pdf.
7. Komunikat z badań CBOS nr 76/2015, *Pracoholicy, siecioholicy, hazardziści ... uzależnienia od zachowań*, Warszawa 2015, ss. 12, raport dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_076_15.PDF.

³⁴ Komunikat z badań CBOS nr 76/2015, *Pracoholicy, siecioholicy, hazardziści ... uzależnienia od zachowań*, Warszawa 2015, ss. 12, raport dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_076_15.PDF.

8. Łuniewska L., *Cztery fazy uzależnienia od hazardu*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/nalogi/cztery-fazy-uzaleznienia-od-hazardu_34826.html.
9. Pospiszyl I., *Patologie społeczne*, Warszawa 2008.
10. Prusak F., (w:) M. Bojarski (red.), *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, Warszawa 2014.
11. Prusak F., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom II (art. 54-191)*, Zakamycze 2006, LEX/el.
12. *Raport z analizy działań Śląskiej Służby Celnej w zakresie zwalczania nielegalnego hazardu*, Katowice 2014.
13. *Rząd: cywilizujemy hazard; opozycja: chodzi tylko o dochody*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.tvp.info/26928322/rzad-cywilizujemy-hazard-opozycja-chodzi-tylko-o-dochody.
14. Wilk L., (w:) L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2016.
15. Wilk L., *Kary pieniężne w ustawie o grach hazardowych*, Prokuratura i Prawo 2011, Nr 1.
16. Wilk L., *Systemowa lokalizacja przepisów karnych dotyczących hazardu*, Państwo i Prawo 2011, Nr 10.
17. Wolny R., *Hazard w regionie kwitnie, choć jest nielegalny*, artykuł dostępny pod adresem (data odczytu: 2 stycznia 2016 r.): www.gk24.pl/wiadomosci/koszalin/art/4643525,hazard-w-regionie-kwitnie-choc-jest-nielegalny,id,t.html.
18. Zakrzewski S. P., *Zjawiska patologii społecznej. Przyczyny – przebieg -skutki*, Poznań 2012.

dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB – Zakład Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. W 1997 r. ukończyła z wynikiem bardzo dobrym aplikację sądową w okręgu Sądu Apelacyjnego w Białymstoku. W 2000 r. uzyskała stopień naukowy doktora w zakresie nauk prawnych na podstawie rozprawy doktorskiej, następnie opublikowanej *Sekty religijne w Polsce*, C. F. Müller, Lex Utilis, Warszawa 2004, ss. 326. W 2009 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w specjalności prawo karne na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Transplantacja organów, tkanek i komórek w ujęciu prawnym i kryminologicznym*, Temida 2, Białystok 2008, ss. 532. W 2016 r. zostało wszczęte postępowanie o nadanie tytułu naukowego profesora. Autorka około 160 publikacji, stypendystka uniwersytetów: Martin Luther Universität Halle Wittenberg (Niemcy), Universität

Bern (Szwajcaria), Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis (Grecja). W 2004 r. uzyskała stypendium badawcze Fundacji Alexandra von Humboldta, które odbyła na Uniwersytecie Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium pod opieką naukową Prof. dr. mult. h.c. Bernda Schünemanna. Kierownik kilku projektów badawczych i wykonawca w wielu z nich, w tym międzynarodowych. Członek Krajowej Rady Transplantacyjnej przy Ministrze Zdrowia.

dr Emilia Jurgielewicz-Delegacz – Zakład Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Ukończyła studia magisterskie na kierunkach: prawo na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, europeistyka na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, stosunki międzynarodowe w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 2009–2011 stypendystka Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia. W 2012 r. odbyła semestralne stypendium naukowe w Instytucie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Bern (Szwajcaria). W 2015 r. obroniła rozprawę doktorską *Wypadek w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących. Studium prawno-kryminologiczne* napisaną pod kierunkiem dr hab. Ewy M. Guzik-Makaruk, prof. UwB. Tego samego roku została laureatką konkursu Rzecznika Praw Obywatelskich na najlepszą pracę doktorską z dziedziny nauk prawnych poświęconą wykluczeniu społecznemu. Laureatka stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców (2016–2019). Autorka publikacji z zakresu prawa karnego i kryminologii, uczestniczka konferencji naukowych z tego zakresu oraz wykonawca w projektach badawczych.